

Dobra pčelarska praksa

Praktični
priručnik

Glavne bolesti medonosne pčele

Kako ih prepoznati, spriječiti i liječiti

TECA - Tehnologije i prakse za male
poljoprivredne proizvođače

Published by Food and Agriculture Organization
of the United Nations and Geromar d.o.o.

GEROMAR

Naziv djela:

Dobra pčelarska praksa: Glavne bolesti medonosne pčele (*Apis mellifera*): Kako ih prepoznati, spriječiti i liječiti: Praktični priručnik

Izvornik:

FAO. 2020. Good beekeeping practices: Practical manual on how to identify and control the main diseases of the honeybee (*Apis mellifera*). TECA - Technologies and practices for small agricultural producers, 1. Rome. <https://doi.org/10.4060/ca9182en>

© Geromar d.o.o. 2021. (hrvatski prijevod) Sva prava pridržana. Niti jedan dio ove knjige ne smije biti objavljen niti pretisnut bez prethodne pisane suglasnosti nakladnika i vlasnika autorskih prava.

© FAO. 2020 (englesko izdanje)

Prijevod i prilagodba:

dr. sc. Gordana Hegić, mag. ing. agronomije

Snježana Ivić Gerovac

Astrid Sarapa, mag. ing. agronomije

Autor fotografije na naslovnici: Miroslav Antolčić

Izvršni urednik: Mladen Gerovac

Grafičko uređivanje: Kata Ivanković Marić, dipl. ing. graph. tech.

Lektura: Zlatko Varović

Tisak: Printera, Sveta Nedelja

Nakladnik: Geromar d.o.o., Zdenci 3/1, 10437 Bestovje, Sveta Nedelja

Kontakt nakladnika: geromar.office@gmail.com +385 92 372 1 777

Za nakladnika: Snježana Ivić Gerovac

ISBN: 978-953-48367-4-3

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem -----

Pravne napomene:

Ovo djelo je originalno izdanje Organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih naroda (FAO), objavljeno na engleskom jeziku pod naslovom "Good beekeeping practices: Practical manual on how to identify and control the main diseases of the honeybee (*Apis mellifera*)". Djelo je na hrvatski prevela izdavačka kuća Geromar d.o.o. U slučaju odstupanja, uvažava se jezik originala.

* * *

Oznake koje se koriste i prezentacija materijala u ovoj informativnoj publikaciji ne podrazumijevaju izražavanje bilo kakvog mišljenja od strane Organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih naroda (FAO) u vezi s pravnim ili razvojnim statusom bilo koje države, teritorija, grada, područja vlasti ili u vezi s ograničavanjem granica. Spominjanje specifičnih tvrtki ili proizvoda proizvođača u ovom djelu, bez obzira jesu li patentirani ili ne, ne znači da ih je FAO odobrio ili preporučio u odnosu na druge slične prirode koji se ne spominju. Stavovi izraženi u ovoj informativnoj publikaciji su stavovi autora i ne odražavaju nužno stavove ili politike FAO-a.

Sadržaj

O nastanku priručnika	11
------------------------------------	-----------

Dobra pčelarska praksa i biotehničke metode u pčelarstvu	13
--	-----------

Dobra pčelarska praksa	15
-------------------------------------	-----------

Biotehničke metode u pčelarstvu	19
--	-----------

Glavne bolesti pčela	21
-----------------------------------	-----------

Uvod	21
------------	----

Klasifikacija bolesti medonosnih pčela	23
--	----

Glavne bolesti medonosnih pčela prema prirodi uzročnika	23
---	----

Glavne bolesti legla medonosne pčele	23
--	----

Glavne bolesti odraslih pčela	23
-------------------------------------	----

Varooza	25
----------------------	-----------

Uvod	25
------------	----

Morfologija varoe	26
-------------------------	----

Ženka varoe	26
-------------------	----

Životni ciklus ženke varoe	26
----------------------------------	----

Foretična faza	27
----------------------	----

Reproduktivna faza	28
--------------------------	----

Muška grinja varoe	28
--------------------------	----

Prijenos	29
----------------	----

Dijagnoza	30
-----------------	----

Vizualni znakovi zaraženosti varoom:	31
--	----

Praćenje brojnosti parazita	32
-----------------------------------	----

Metode kontrole varoe u košnici	33
---------------------------------------	----

Vizualni pregled odraslih pčela	33
---------------------------------------	----

Metoda prirodnog pada - uz pomoć ljepljive podnice	34
--	----

Uzorkovanje legla	34
-------------------------	----

Ispiranje alkoholom	35
---------------------------	----

Ispiranje sapunom	35
-------------------------	----

Metoda sa šećerom u prahu	35
---------------------------------	----

Suzbijanje	37
------------------	----

Biotehničke metode za smanjenje razine zaraženosti varoom ...	38
---	----

Strategije tretmana akaricidima	39
---------------------------------------	----

Integrirana kontrola	42
----------------------------	----

Selekcija pčela tolerantnih na varou	42
--	----

Tropileloza	45
--------------------------	-----------

Uvod	45
------------	----

Simptomi	46
----------------	----

Prijenos	47
----------------	----

Dijagnoza	47
-----------------	----

Pregled zajednice	47
-------------------------	----

Test udaranja saća	47
--------------------------	----

Pregledavanje legla	48
---------------------------	----

Test ljepljivom podnicom	48
--------------------------------	----

Prevenција i suzbijanje	49
-------------------------------	----

Mali kornjaš košnice	53
-----------------------------------	-----------

Uvod	53
------------	----

Morfologija malog kornjaša košnice	55
--	----

Morfologija odraslog malog kornjaša košnice	55
---	----

Morfologija ličinke malog kornjaša košnice	56
--	----

Morfologija jajašaca malih kornjaša košnice	56
---	----

Simptomi	58
----------------	----

Prijenos	58
----------------	----

Dijagnoza	59
-----------------	----

Dijagnoza na licu mjesta	59
--------------------------------	----

Laboratorijske dijagnostičke metode	60
---	----

Prevenција i suzbijanje	60
-------------------------------	----

Dobra pčelarska praksa za malog kornjaša košnice	60
Biotehničke metode za prevenciju i suzbijanje malih kornjaša košnice	61
Nozemoza	65
Uvod	65
Simptomi	66
Simptomi nozemoze uzrokovane gljivicom <i>Nosema apis</i>	66
Simptomi nozemoze uzrokovane gljivicom <i>Nosema ceranae</i> ..	67
Prijenos	68
Dijagnoza	69
Prevencija i suzbijanje	70
Dobra pčelarska praksa za smanjenje rizika izbijanja nozemoze	70
Biotehničke metode za smanjenje rizika od izbijanja nozemoze	70
Amebijaza	75
Uvod	75
Simptomi	75
Prijenos	76
Dijagnoza	77
Prevencija i suzbijanje	77
Američka gnjiloća	79
Uvod	79
Simptomi	80
Prijenos	82
Dijagnoza	82
Prevencija i suzbijanje	83
Učinkovite metode prevencije i suzbijanja američke gnjiloće su:	84
Pretresanje pčela	84
Uništavanje košnica spaljivanjem	85
Europska gnjiloća legla	89
Uvod	89
Simptomi	90
Prijenos	93
Dijagnoza	94
Prevencija	94
Suzbijanje	97
Metoda pretresanja pčela	97
Spaljivanje košnica	98
Vapnenasto leglo	101
Uvod	101
Simptomi	101
Prijenos	103
Aktivnosti koje uzrokuju gubitak topline uključuju:	103
Dijagnoza	103
Suzbijanje	104
Kamenito leglo (aspergiloza)	107
Uvod	107
Simptomi	107
Prijenos	108
Dijagnostika	109
Prevencija	110
Suzbijanje	110
Utjecaj kamenitog legla na ljudsko zdravlje	111
Virusne bolesti	115
Uvod	115
Glavni virusi pčela	116
Simptomi glavnih virusnih bolesti medonosnih pčela	117
Virus akutne pčelinje paralize	118

Virus deformiranog krila	118
Virus mješinastog legla.....	119
Virus crnih matičnjaka	120
Prijenos virusa	120
Dijagnoza	121
Prevenција i suzbijanje.....	121
Dodatak 1 Dobra pčelarska praksa.....	123
Usklađena lista dobre pčelarske prakse	123
Tabela D1.1 Opće upravljanje pčelinjakom.....	123
Tabela D1.2 Uporaba veterinarskih lijekova	128
Tablica D1.3 Prevenција i suzbijanje bolesti	129
Tabela D1.4 Higijena u slučaju zarazne bolesti	131
Tabela D1.5 Hranjenje i pojenje pčela	131
Tabela D1.6 Vođenje evidencija i bilješki.....	133
Edukacija.....	135
Tabela D1.7 Edukacija o dobroj pčelarskoj praksi.....	135
Dodatak 2 Biotehničke metode u pčelarstvu kod glavnih bolesti medonosnih pčela (<i>Apis mellifera</i>)	136
Popis usklađenih biotehničkih metoda u pčelarstvu	136
Tabela D2.1 Varooza	136
Tablela D2.2 Američka gnjiloća	138
Tabela D2.3 Europska gnjiloća.....	139
Tablica D2.4 Nozemoza	140
Tabela D2.5 Etinioza (mali kornjaš košnice).....	141
Prakse povezane sa zdravljem pčela	143
Prakse povezane s proizvodnjom pčelarske opreme	144
Popis ostalih pčelarskih tehnologija i praksi dostupnih na platformi TECA	143

Zahvale za doprinos izvornom izdanju

Priručnik “Dobra pčelarska praksa: Glavne bolesti medonosne pčele (*Apis mellifera*): Kako ih prepoznati, spriječiti i liječiti: Praktični priručnik” osmislili su i kreirali Giovanni Formato i Marco Pietropaoli iz Laboratorija za apikulturu, proizvode medonosne pčele i bolesti Eksperimentalnog zooprofilaktičkog instituta Toskane u Laziju, u suradnji s Charlotte Lietaer iz FAO Odjela za istraživanje i razvoj UN-a.

Željeli bismo zahvaliti svima koji su direktno ili indirektno pridonijeli nastanku ovog priručnika, a posebice Jeffu Pettisu, predsjedniku Međunarodne federacije pčelarskih udruženja (APIMONDIA) za stručnu reviziju, Julianu Plummeru za uređivanje i Soniji Ricardo Dias iz FAO Odjela za istraživanje i proširenje za uređivanje teksta i podršku u komunikaciji i vizualnom identitetu. Claudia Ciarlantini, Daniela Pisani i Ginevra Virgili, iz tima za Informatičko upravljanje FAO Odjela za animalnu proizvodnju i zdravlje, napravile su dizajn i layout. APIMONDIA i FAO Odjel za animalnu proizvodnju i zdravlje pružili su tehničku podršku u pripremi priručnika.

O nastanku priručnika

Priručnik “Dobra pčelarska praksa: Glavne bolesti medonosne pčele (*Apis mellifera*): Kako ih prepoznati, spriječiti i liječiti: Praktični priručnik” služi kao praktičan alat pčelarima, veterinarima i savjetodavnim službama u pčelarstvu za identifikaciju i kontrolu glavnih bolesti medonosnih pčela u pčelinjaku. Nastavak je priručnika “Glavne bolesti u pčelarstvu: Dobra pčelarska praksa” izdanog 2018. godine.

Eksperimentalni zooprofilaktički institut Toskane u Laziju (tal. Istituto Zooprofilattico Sperimentale del Lazio e della Toscana, IZSLT) “M. Aleandri” razvio je ovaj priručnik u suradnji s Odjelom za istraživanje i proširenje Organizacije za hranu i poljoprivredu UN-a (engl. Research and Extension Unit of the Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO), Međunarodne federacije pčelarskih udruženja (APIMONDIA) i FAO Servisa za zdravlje životinja. Definicije i smjernice dobre pčelarske prakse koje se navode u priručniku usvojene su temeljem provjera valjanosti provedenih u suradnji s projektom BRACTICES.

Priručnik je dio serijala Tehnologije i prakse za male poljoprivredne proizvođače (TECA) FAO Odjela za istraživanje i proširenje (AGDR). Dodatni detalji o TECA platformi mogu se naći na linku: <http://www.fao.org/teca>.

Dobra pčelarska praksa i biotehničke metode u pčelarstvu

Praktične metode koji podržavaju zdrav i održiv pčelarski sektor

Dobra pčelarska praksa i biotehničke metode u pčelarstvu korisna su oruđa pčelaru. U pčelinjaku su garancija zdravlja pčela, ljudi (odnosno potrošača) i okoliša

Uvod

Apikultura (ili pčelarstvo) je djelatnost uzgoja medonosnih pčela koja podrazumijeva adekvatnu brigu i znanje o medonosnim pčelama zbog oprašivanja i proizvodnje pčelinjih proizvoda, na primjer meda, pčelinjeg voska, matične mliječi, propolisa i peluda. Osim toga, rezultat rada u pčelarstvu je i proizvodnja životinja, na primjer pčela i matica. Pčele također mogu omogućavati i pružanje usluga s dodatnom vrijednošću, poput apiturizma i apiterapije, a koriste se i za istraživanja zagađenja okoliša.

Pčelarstvo uključuje aktivnosti povezane s uzgojem pčela i proizvodnjom pčelinjih proizvoda.

Vrste pčela koje se koriste u pčelarstvu su:

- patuljaste medonosne pčele kao što su *Apis florea* i *Apis andreniformis*;
- gigantske medonosne pčele kao što su *Apis laboriosa* i *Apis dorsata*;
- domaće medonosne pčele i njihovi bliski srodnici kao što su *Apis cerana*, *Apis mellifera*, *Apis koschevnikovi*, *Apis nigrocincta* i *Apis nuluensis*;

- bezžalčane pčele (Melipona);
- bumbari (rod *Bombus*).

Gore nabrojane pčele mogu osiguravati egzistenciju i/ili biti dodatni izvor prihoda za brojna domaćinstva u ruralnim područjima i na malim farmama kroz:

- proizvodnju i prodaju pčelinjih proizvoda, kao što su žive pčele (prodavanje matica i rojeva drugim pčelarima), med, pelud, pčelinji vosak, propolis, matična mliječ i pčelinji otrov. Pčelinji proizvodi mogu se koristiti i kao hrana za ljude i kao hrana za životinje, u kozmetici, medicini (koriste se u konvencionalnoj medicini, primjerice za tretiranje alergija na pčelinji otrov, ili u apiterapiji), ili kao komponenta u industrijskim proizvodima, na primjer u sredstvima za poliranje ili zaslađivačima;
- funkcije pčela su različite npr. oprašivanje, njihovi su proizvodi indikatori zagađenja okoliša, apiterapija, apiturizam, genetsko očuvanje vrsta.

Istodobno, vrijednost pčela za okoliš često se podcjenjuje.

Posljednjih desetljeća pčelarski se sektor suočava s rastućim brojem vanjskih čimbenika koji utječu na zdravlje i produktivnost medonosnih pčela. Uz ostalo, to uključuje globalno zatopljenje, širenje novonastalih patogena, urbanizaciju, smanjivanje biljne bioraznolikosti. Ti su čimbenici uglavnom izvan mogućnosti kontrole pčelara pa zbog toga pčelari trebaju usvojiti prikladnu pčelarsku praksu i mjere koje će im pomoći da ublaže utjecaj klimatskih promjena na pčelinje zajednice.

Moderni pristup apikulturi kreće se prema sustavu pčelinjaka s povećavanjem održivosti. Održivo pčelarstvo uvijek zahtijeva da pčelar dobro poznaje primjeren način rada s pčelinjim zajednicama, kako bi se na najbolji mogući način koristili prirodni sustavi i resursi na koje se pčelar oslanja.

Dobra pčelarska praksa i biotehničke metode u pčelarstvu opisane u ovom poglavlju usmjerene su na medonosnu pčelu, *Apis mellifera*, s ciljem da unaprijede teorijsko znanje i praktične metode pčelara koji će pridonijeti održavanju zdravih i jakih pčelinjih zajednica.

Dobra pčelarska praksa

Smjernice dobre pčelarske prakse podrazumijevaju aktivnosti koje pčelari primjenjuju kako bi održali optimalno zdravlje ljudi, pčela i okoliša. Naime, primjena dobre pčelarske prakse ima pozitivne učinke ne samo na zdravlje pčelinjih zajednica nego i na ljudsko društvo, uz to što pridonosi i višim standardima proizvodnje. Takvi zahvati općenito su korisni za pčelarsku djelatnost i globalno su prihvaćeni. Smjernice dobre pčelarske prakse nisu namijenjene samo za pčelinje bolesti, nego je namjera da ih pčelari primjenjuju općenito u primarnoj pčelarskoj proizvodnji. One su pčelarima alati za uspješno nošenje s izazovima na koje nailaze u svakodnevnom radu sa svojim pčelama.

Smjernice dobre pčelarske prakse temelj su za održiv i zdrav pčelarski sektor. Svakodnevna primjena dobre pčelarske prakse u radu s pčelama rezultira brojnim pozitivnim ishodima kao što su:

- ekonomski benefiti, npr. smanjenje troškova, veća proizvodnja po pčelinjoj zajednici, veći prihod pčelara, bolje mjere sigurnosti pčelinjih proizvoda zbog stručnijeg rukovanja veterinarskim lijekovima;
- pozitivni utjecaji na potrošače zbog više kvalitete pčelinjih proizvoda;
- pozitivni utjecaji na javno zdravlje zbog smanjenja ostataka štetnih tvari (rezidua) veterinarskih lijekova u proizvodima medonosnih pčela, jer je primjereno korištenje tih lijekova;
- pozitivni utjecaji na općenito stanje pčela, kao što je unaprijeđeno zdravlje i proizvodnost pčela, bolja učinkovitost primijenjenih tretmana;

- pozitivan utjecaj na zdrav okoliš, poput zaštite okoliša korištenjem ekološki prihvatljivih tretmana u pčelinjaku i očuvanje bioraznolikosti.

Neke relevantne smjernice dobre pčelarske prakse (opširnija lista navedena je u Dodatku 1 na 123. stranici):

1. Odaberite prikladno mjesto za smještaj pčelinjaka: Prikladna mjesta su ona koja su udaljena od izvora zagađenja kao što su intenzivna poljoprivreda i industrija, i koja osiguravaju pčelama dovoljno paše tijekom cijele sezone. Dodatno, košnice trebaju biti zaštićene od vlage i hladnih vjetrova (slika 1).
2. Pažljivo odaberite dobavljače pčela i opreme za pčelinjak; kad kupujete rojeve, pčelinje zajednice i matice, provjerite njihovo zdravstveno stanje. Za neke bolesti pčela potrebno je provesti karantenu, kako bi se spriječilo njihovo unošenje u pčelinjak.
3. Svaku košnicu označite jedinstvenim numeričkim kodom (slika 2).
4. Vodite dnevnik odnosno bilješke o svakom pregledu i produktivnosti zajednica te o njihovoj otpornosti na bolesti.
5. Redovito kontrolirajte zdravstveno stanje zajednica tijekom godine (slika 3). Učestalost pregleda ovisit će o godišnjem dobu: tijekom zimske sezone i za loših vremenskih uvjeta, otvaranje košnica treba svesti na nužni minimum.
6. Mijenjajte staro saće redovito, svake 2 godine, također redovito mijenjajte matice (svakih 1-2 godine). Prednost treba dati selekcioniranim maticama koje pokazuju otpornost na bolesti, dobro higijensko ponašanje, mirnoću, malu sklonost rojenju i dobru proizvodnost.
7. Održavajte približno jednaku snagu zajednica u sklopu jednog pčelinjaka. Osigurajte da kapacitet košnice bude dovoljan da spriječi rojenje. Prevenirajte krađe uklanjanjem teško oboljelih i oslabjelih zajednica iz pčelinjaka, jer će one vjerojatno biti izložene napadima i grabeži.

Slika 1: Pčelinjak smješten na prikladnoj lokaciji

Slika 2: Svaka košnica može se identificirati prema svom jedinstvenom numeričkom kodu

Slika 3: Pregledavajte zdravstveno stanje zajednica redovno tijekom godine

8. Redovno održavajte košnice kako bi bile u dobrom stanju.
9. Usvojite primjerene tehnike pčelarenja da osigurate dobro stanje zajednica, posebno onih koje su slabije; prihranjujte zajednice bez zaliha hrane ili u slučaju nepovoljnih vremenskih prilika na jesen, i za izrazito hladnog i kišnog proljeća. Osigurajte im dobro prezimljavanje te primjerenu opskrbu vodom, posebno u toplim periodima godine.
10. Izbjegavajte korištenje meda za prihranu pčela. Osigurajte im za prihranu pogaču i glukozno/fruktozni sirup. Provjerite podrijetlo i dobavljača prihrane koju dajete pčelama.
11. Dimilicu koristite pravilno, poštujući dobrobit pčela; izbjegavajte prilikom dimljenja u dimilice ubacivati toksične materijale koji mogu onečistiti med i naštetiti pčelama.
12. Izbjegavajte korištenje toksičnih tvari, primjerice dezinficijensa, i kemijsko tretiranje drvenih dijelova košnice; te toksične i neadekvatne boje za košnice.
13. Izbjegavajte premještati saće iz jedne zajednice u drugu ako zdravstveno stanje zajednica nije pouzdano. Bolesne zajednice treba izdvojiti iz pčelinjaka i, ako je to neophodno, neškodljivo ih ukloniti.
14. Primjenjujte isključivo lijekove registrirane za korištenje kod medonosnih pčela. Uputstva za uporabu lijekova treba se strogo pridržavati, a njihovu primjenu treba bilježiti u dnevniku pčelinjaka. Nepravilno i neblagovremeno korištenje kemijskih supstanci u vrijeme proizvodnje pčelinjih proizvoda može dovesti do njihova onečišćenja.
15. Redovno održavajte pčelinjak, primjerice, košnjom trave oko košnica.
16. Održavajte pčelarski pribor čistim i u dobrom stanju. Kad je to potrebno, zamijenite ga novim.
17. Potražite savjet stručnjaka u slučaju patoloških promjena pčela.

Pridržavanje smjernica dobre pčelarske prakse u pčelinjaku ne znači da pčele neće oboljeti, ali će obolijevati znatno rjeđe.

Biotehničke metode u pčelarstvu

Biotehničke metode u pčelarstvu su sve aktivnosti koje pčelari primjenjuju kako bi smanjili rizik od pojave i širenja bolesti medonosnih pčela. Biotehničke metode mogu dati rezultate samo ako se dobra pčelarska praksa sustavno primjenjuje kao preduvjet. Mogu se razlikovati između različitih regija zbog lokalnih specifičnih čimbenika kao što su klimatski uvjeti, pčelarska oprema koja se koristi, vrste pčela koja se uzgaja na tom području, te učestalosti, zaraznosti i značaja pčelinjih bolesti.

Pravilna primjena biotehničkih metoda je temelj za sve programe kontrole bolesti, bez obzira na vrstu životinje. Ako su biotehničke metode pravilno primijenjene, moguće je smanjiti pojavu bolesti, a time i potrebu liječenja, na apsolutni minimum.

Dodatak 2 na stranici 136. donosi opširnu listu biotehničkih metoda u pčelarstvu.

Dobra pčelarska praksa
Smjernice iz 2020. godine

Praktični priručnik za glavne bolesti medonosne pčele (*Apis mellifera*)

Varooza ♦ Tropileloza ♦ Mali kornjaš košnice ♦
Nozemoza ♦ Amebijaza ♦ Američka gnjiloća ♦
Europska gnjiloća ♦ Vapnenasto leglo ♦
Kamenito leglo ♦ Virusi

KAKO PREPOZNATI, SPRIJEČITI I LIJEČITI

TECA - Tehnologije i prakse za male
poljoprivredne proizvođače

Published by Food and Agriculture Organization
of the United Nations and Geromar d.o.o.

ISBN: 978-953-48367-4-3

9 789789 534838

149,00 kn

GEROMAR